

Vedat ÇALIŞKAN
Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz
Mart Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

Arda BAY
Doktora Öğrencisi,
Çanakkale Onsekiz Mart
Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi Coğrafya Bölümü

Türkiye'nin kardeş şehir ilişkilerinde yaşanan en büyük artışlar 2000'li yıllardan sonra kaydedilmiştir.

Türkiye'nin Ulusal ve Uluslararası Ölçekli Kardeş Şehir İlişkileri

Türkiye kardeş şehir olgusu ile 1960'lı yıllardan itibaren tanışmıştır. İzmir'e bağlı Bergama Belediyesi'nin 1964 yılında Almanya'nın Böblingen Belediyesi ile imzaladığı kardeş şehir anlaşması Türkiye'nin ilk kardeş şehir ilişkisidir.

GİRİŞ

Bir belediyenin ulusal veya uluslararası ölçekte diğer belediyeler ile kurduğu karşılıklı ilişki, işbirliği ve ortaklık anlaşmalarını kapsayan kardeş şehir uygulamaları, günümüzde belediyeler ve toplumlar arasında karşılıklı etkileşimi geliştirmenin en önemli araçları arasındadır.

Kardeş şehir olgusu ve ilk örnekler ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da ve ABD'de ülkeler arasında barış ortamının sağlanmasında ve toplumlar arasında kültürel ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen süreçte yaygınlaşmıştır (Zelinsky, 1991:7-8; O'Toole, 2001:403; TBB, 2012:3; Cross, 2010:105; Kinnicutt, 2014:4; Ogawa, 2012:13; Bell-Souder ve Bredel, 2005:4-5; Clarke, 2011:5; Ramasary ve Cremer 1998:449). Kardeş şehir ilişkilerinin ilk örneklerinin temsil edildiği Avrupa'da Almanya'nın Ludwigsburg ve Fransa'nın Montbeliard şehirleri arasında 1950 yılında imzalanan kardeş şehir anlaşmasında (O'Toole, 2001:403) olsun; Amerikan'ın

St. Paul, Minnesota ve Japonya'nın Nagasaki şehirleri arasında kurulan kardeş şehir ilişkisinde olsun, kültürel ilişkilerin geliştirilmesi hedefleri açıkça yansımıştır (SCI, 2006:9).

Birçok ülke için konuşmak gerekirse, kardeş şehir ilişkileri, ulusal politikaların iki ülke arasında yakınlaşmaları sınırladığı ya da izin vermediği dönemlerde etkili bir diplomasi aracı olduğunu görmekteyiz. Örneğin soğuk savaş döneminde Batılı Bloğu ülkelerindeki belediyeler ile Doğu Bloğu ülkelerindeki belediyelerin kardeşliği, en azından kültürel ilişkilerin sürdürülebilmesine olanak sağlamıştır (Bell-Souder ve Bredel, 2005: s.4-5, TBB, 2012:7). 1980'li yıllara kadar Birinci Dünya'daki topluluklar arasında gerçekleştirilen kardeş şehir ilişkileri bu tarihten itibaren dünyadaki daha az varlıklı bölgelere (Üçüncü Dünya Ülkeleri) doğru genişlemiştir. Nitekim 1980'lerden sonra Asya, Doğu Asya ve Güney Amerika'ya yönelimler artmıştır (Zelinsky, 1991:8, Kussendragger 1988, 92-100). 1980'li yılların sonları

ve 1990'lı yılların başından itibaren hem AB projelerinin hız kazanması hem de Demirperde Bloğunun yıkılması sonucu kardeş şehir ilişkilerinde Batı Avrupa ile bütünleşme sürecine girilmiştir (Özden ve Gündüz, 2017). 2000'li yıllardan sonra ise dünyada hızla gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileri kardeş şehir ilişkilerinde genişlemeye ve artışa neden olmuştur. Bu dönemde Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler örgütü kardeş şehir ilişkilerinde etkili bir rol oynamıştır (TBB, 2012:7).

Türkiye kardeş şehir olgusu ile 1960'lı yıllardan itibaren tanışmıştır. İzmir'e bağlı Bergama Belediyesi'nin 1964 yılında Almanya'nın Böblingen Belediyesi ile imzaladığı kardeş şehir anlaşması Türkiye'nin ilk kardeş şehir ilişkisidir. Türkiye'de kardeş şehir ilişkileri bu tarihten 1984 yılına kadar oldukça yavaş bir gelişme izlemiştir. 1984 yılında Büyükşehir Yasası'nın yürürlüğe girmesi ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kardeş şehir ilişkileri hızlı bir artış göstermiştir. Özellikle bu dönemde Türkiye'deki belediyeler SSCB'den ayrılan ülkelerdeki, özellikle Balkan ülkelerindeki belediyeler ile birbiri ardına çok sayıda kardeş şehir ilişkisi sağlamıştır.

Türkiye'nin kardeş şehir ilişkilerinde yaşanan en büyük artışlar 2000'li yıllardan sonra kaydedilmiştir. Bu dönemde, kardeş şehir ilişkileri belediyelerin gündemine güçlü bir şekilde girmiştir. Küreselleşme sürecinde iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması da kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasını ve yaygınlaşmasını destekleyici etkiler yapmıştır. Türkiye için değerlendirecek olursak, 2002 yılından itibaren yaşanan tek parti dönemini temsil eden AKP hükümetinin iktidara gelmesi ve bu süreçte kardeş şehirler konusunun bir politika olarak ele alınması, kar-

deş şehir sayısı hızla artırmıştır. Hükümetlerin uluslararası politikaları da kardeş şehir ilişkilerinin coğrafi dağılımını etkilemiş ve eğilimlerin yönünü yansıtmıştır. 2005 yılında kardeş şehir konusunun 5393 sayılı kanun ile yasalaşması; kardeş şehir ilişkilerinin Türkiye Belediyeler Birliği'nin gündemine alınması da Türkiye'de kardeş şehir ilişkilerinin gelişmesinde oldukça etkili roller oynamıştır.

Ulusal ve uluslararası ölçekte çok boyutlu ilişki ağlarının örneklerinin görüldüğü Türkiye'de, kardeş şehir konusunun tüm yönleriyle ele alınması gereklilik arz eden bir konudur. Bu amaç çerçevesinde sürdürdüğümüz araştırma kapsamında öncelikle Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler belirlenerek, güncel bir kardeş şehir envanterini ortaya çıkardık. Türkiye'deki belediyelerin güncel kardeş şehir listesini oluştururken çeşitli veri kaynaklarını kullandık. İlk olarak belediyelerin resmi internet sitelerindeki bilgilerden yararlanıldı ve bu araştırma için geliştirilen bir anket 240 belediyeye uygulandı. İkinci aşamada İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 1992-2016 yılları arasını kapsayan uluslararası kardeş şehir istatistiklerinden yararlanıldı. Son olarak ise, ulusal ve yerel medyada kardeş haberlerinin taranması ve gözden geçirilmesi sağlandı. Bu sürecin sonunda Türkiye'nin güncel bir kardeş şehir listesini elde edebilmek mümkün oldu.

1. YERELDEN KÜRESELE KARDEŞ ŞEHİR OLGUSU: TÜRKİYE'NİN ULUSAL VE ULUSLARARASI ÖLÇEKLİ KARDEŞ ŞEHİR İLİŞKİLERİ

iller ölçeğinde konuya göz atacak olursak, günümüzde Türkiye'de 81 ilim tamamının ulusal ya da ulus-

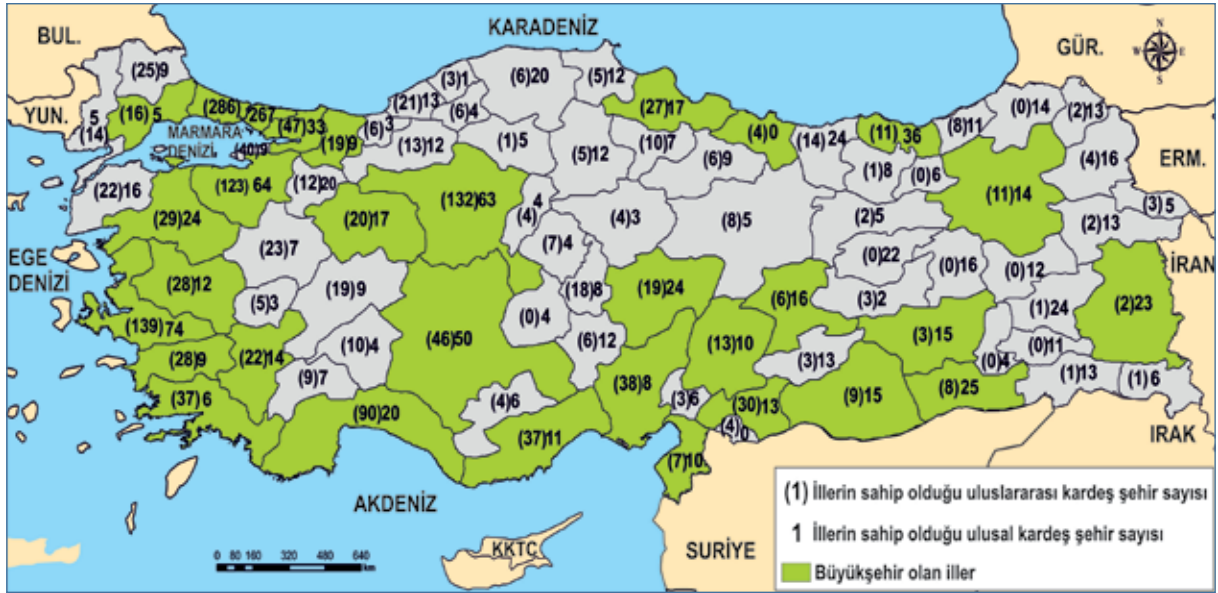
Ulusal ve uluslararası ölçekte çok boyutlu ilişki ağlarının örneklerinin görüldüğü Türkiye'de, kardeş şehir konusunun tüm yönleriyle ele alınması gereklilik arz eden bir konudur.

lararası kardeş şehir anlaşmasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Belediyeler açısından değerlendirildiğinde ise Türkiye'de 718 belediyenin kardeş şehir ilişkisi bulunduğu, 680 belediyenin ise herhangi bir kardeş şehir ilişkisi bulunmadığı belirlenmektedir. Kardeş şehir ilişkisine sahip 718 belediyenin ulusal ölçekte 1391, uluslararası ölçekte ise 1651 kardeş şehir anlaşması bulunmaktadır. Böylece ulusal ya da uluslararası olsun Türkiye'deki kardeş şehir anlaşmalarının toplam sayısı 3042 olmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1 incelendiğinde, Türkiye'nin batısında dağılışı gösteren ve bü-

2002 yılından itibaren yaşanan tek parti dönemini temsil eden AKP hükümetinin iktidara gelmesi ve bu süreçte kardeş şehirler konusunun bir politika olarak ele alınması, kardeş şehir sayısı hızla artırmıştır.

Şekil 1. Türkiye’de belediyelerin mevcut kardeş şehir sayılarının illere göre dağılışı

yükşehir niteliğinde olan illerin daha fazla kardeş şehir anlaşması yaptığı görülmektedir. Türkiye’nin doğusunda bulunan illerdeki il belediyelerin ve belde belediyesi niteliğinde olan belediyelerin daha

az kardeş şehir anlaşması yaptığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi büyükşehirlerin kardeş şehir sayısının diğer il belediyelerinden daha fazla olduğu da tespit edilmiştir. Bu anlamda İstanbul 553 kardeş şehir ilişkisi ile en çok kardeş şehir ilişkisi kuran ildir. En az kardeş şehir ilişkisi kuran iller ise Akarsaray, Bartın, Batman, Ordu ve Kilis illeridir. Bu illerin her biri bugüne değin sadece 4 kardeş şehir ilişkisi kurmuştur. (Tablo 1).

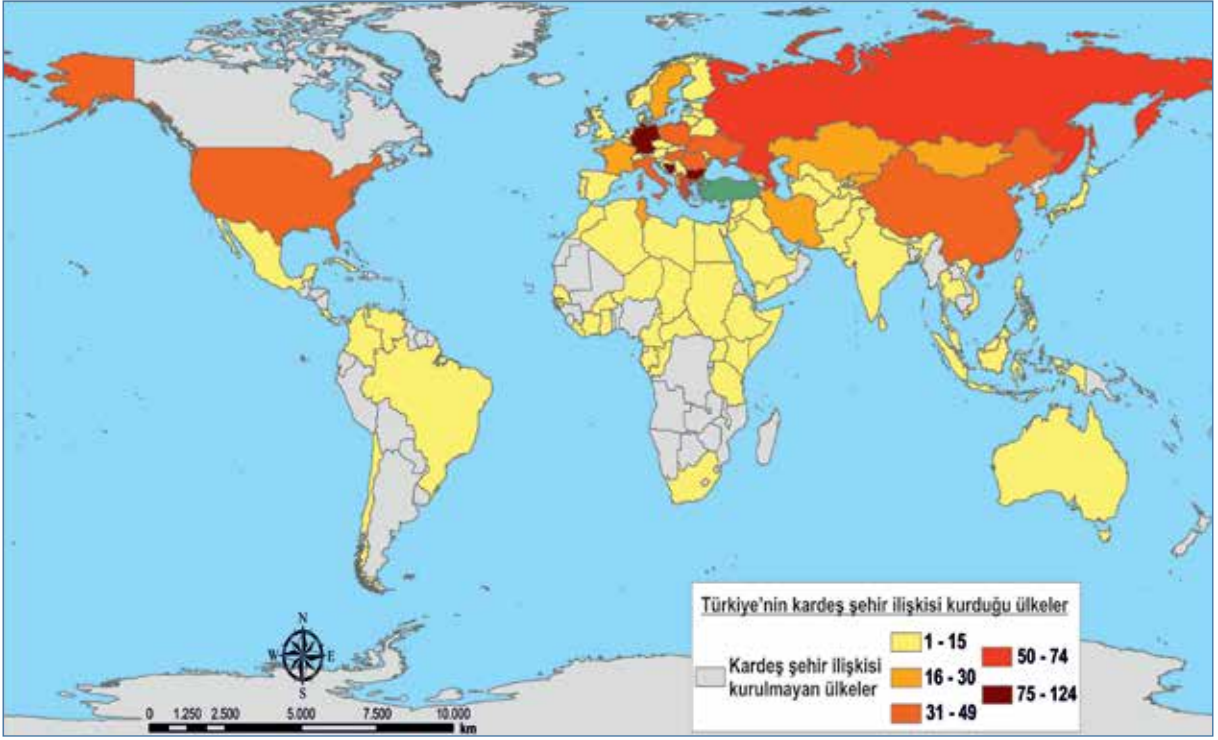
Tablo 1. Türkiye’de en çok ve en az kardeş şehir ilişkisi kuran belediyelerin bulunduğu iller

En çok kardeş şehir ilişkisi kuran iller		En az kardeş şehir ilişkisi kuran iller	
İL	Sayı	İL	Sayı
İstanbul	553	Akarsaray	4
İzmir	213	Bartın	4
Ankara	195	Batman	4
Bursa	187	Kilis	4
Antalya	110	Ordu	4

Türkiye’de belediyelerin kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler incelendiğinde, aynı yarı kürede (kuzey yarı küre) yer alan ülkelerle daha fazla kardeş şehir ilişkisi kurduğu; bazı ülkeler hariç tutulursa (ABD, Çin, Güney Kore) coğrafi mesafe arttıkça kardeş şehir ilişkilerinin zayıfladığı belirlenmiştir.

Türkiye belediyeler uluslararası kardeş şehir ilişkilerine daha çok önem vermektedir. Nitekim belediyeler, uluslararası ölçekte 1651, ulusal ölçekte ise 1391 kardeş şehir ilişkisi kurmuştur. Bununla birlikte Akarsaray, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Muş, Siirt ve Tunceli illerinin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkisi bulunmadığı; Kilis ve Ordu illerinin ise ulusal ölçekte kardeş şehir ilişkisine sahip olmadığı belirlenmiştir.

Türkiye’de belediyelerin kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler incelendiğinde, aynı yarı kürede (kuzey yarı küre) yer alan ülkelerle daha fazla kardeş şehir ilişkisi kurduğu; bazı ülkeler hariç tutulursa (ABD, Çin, Güney Kore) coğrafi mesafe arttıkça kardeş şehir ilişkilerinin zayıfladığı belirlenmiştir. Tüm bunlara rağmen Türkiye belediyelerinin Dünya’nın çeşitli bölgelerinde dağılışı gösteren ülkelerin belediyeleri ile kardeş şehir anlaşması sağlaması dikkat çekicidir (Şekil 2). Ancak bu dağılışı niceliksel anlamda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle bölgesel dağılışı özellikleri değerlendirildiğin-

Şekil 2. Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler

de, Türkiye'nin yoğun olarak Avrupa ve Asya ülkelerindeki belediyeler ile kardeş şehir ilişkisi kurduğu görülmektedir. Bu sonuç üzerinde etkili olan faktörler kültürel ve tarihsel bağlar ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi hedefleridir. Coğrafi bakımdan uzak olan Amerika Kıtası ve özellikle Kuzey Amerika nicelik bakımından dikkat çeken bir özelliğe sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri ile tarihsel bağlamı bulunan siyasi ilişkiler söz konusu kardeş şehir anlaşmalarına süreç içinde zemin oluşturmuştur.

Türkiye belediyelerinin en fazla kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler sırasıyla Almanya (123), Bosna-Hersek (118), KKTC (111) ve Bulgaristan (102)'dir. BAE, Bahreyn, Bangladeş, Brezilya, Cibuti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gabon, Güney Afrika, İsviçre, Katar, Kolombiya, Kosta Rika, Liberya, Moritanya, Mozambik, Nepal,

Orta Afrika Cumhuriyeti, Venezuela, Vietnam ve Yemen ise en az kardeş şehir ilişkisi kurulan ülkelerdir. Bu ülkelerdeki belediyelerden bugüne değin sadece biri ile kardeş şehir anlaşması yapılmıştır.

Türkiye'nin uluslararası kardeş şehir ilişkilerinde coğrafi yakınlık faktörü kuşkusuz sınır komşusu ülkelerle olan ilişkilerde dikkati çekmektedir. Bu anlamda Bulgaristan (102), Yunanistan (62), İran (20) ve Gürcistan (19) en çok kardeş şehir ilişkisi kurulan komşu ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin sınır komşusu olan Ermenistan ile herhangi bir kardeş şehir anlaşması yapılmadığı da tespit edilmektedir.

2. SONUÇ

Günümüzde kardeş şehir ilişkileri, yerel yönetimler ve toplumlar arasında, çeşitli alanlarda karşılıklı

etkileşimleri ve işbirliği örneklerini destekleyen önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de bulunan illerin tamamında kardeş şehir işbirliği örnekleri görülürken, kardeş şehir ilişkisine sahip 718 belediyenin ulusal ve uluslararası ölçekte 3042 kardeş şehir ilişkisi kurduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'deki belediyelerin uluslararası kardeş şehir ilişkilerinin dağılışı özellikleri Dünya'nın hemen her

Türkiye belediyelerinin en fazla kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler sırasıyla Almanya (123), Bosna-Hersek (118), KKTC (111) ve Bulgaristan (102)'dir.

Foto 1 ve 2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kardeş şehri Odessa (Ukrayna)'da ünlü Potemkin Merdivenleri yanındaki şehir parkı. Parkın peyzajı İstanbul BŞB'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

bölgesindeki ülkeler ile kardeş şehir anlaşması imzalandığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de belediyeler daha çok Avrupa ve Asya ülkeleri ile kardeş şehir ilişkisi kurmuştur. Kardeş şehir ilişkilerinde iki ülke arasında kültürel ve tarihsel bağların yanı sıra ekonomik/ticari, siyasi ilişkilerin etkili olduğu belirlenmektedir.

Günümüzde Türkiye'de kardeş şehirler ile ilgili akademik araştırmalar oldukça sınırlıdır. Kardeş şehir konusu ile ilgili yapılacak yeni çalışmalar Türkiye'nin kardeş şehir ilişki ağlarının analiz edilmesi ve kardeş şehir ilişkilerinden etkin yararlanma açısından oldukça önemlidir.

Katkı Belirtme: Burada sunulan araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Başkanlığına SDK-2018-1352 numaralı proje olarak desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Bell-Souder, D. and Bredel, 2005. S. "A Study of Sister City Relations," Professor Laurel Rasplica Rodd JPNS 490016, December 2005.
- Clarke, N. 2011. "Globalising care? Town twinning in Britain since 1945," *Geoforum* 42, 2011, s.115-125
- Cross, B. 2010. "Sister Cities and Economic Development: A New Zealand Perspective," *Transylvanian Review Of Administrative Sciences*, No. 30E/2010 Pp. 104-117.
- Kinnicut, S. 2014. *Les Villes Jumelées: Finding Bowling Green a Francophone Sister City, A Capstone Experience/Thesis Project Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Bachelor of Arts with Honors College*

- Graduate Distinction at Western Kentucky University, 2014.
- Kussendragger, N. 1988. *Towns and development*, 2nd ed. The Hague: Towns and Development Campaign.
- Ogawa, A. 2012. *Sister City As A Preservation Strategy*, Graduate School of Architecture, Planning and Preservation Columbia University, May 2012.
- O'Toole, K. 2001. "Kokusaika And Internationalisation: Australian And Japanese Sister City Type Relationships," *Australian Journal Of International Affairs*, Vol. 55, No. 3, pp. 403-419, 2001.
- Özden S. ve Gündüz, S. 2017. "Belediyeler İçin Uluslararası İşbirlikler ve Kardeş Şehir Rehberi", Türkiye Belediyeler Birliği, Ankara, 2017.

- Ramasamy, B. and Cremer, R.D. "The Economic Role Of International Sister-City Relationships Between New Zealand And Asia," *Journal Of The Asia Pacific Economy* 3 (3) 1998: 446-461
- Sister Cities International (SCI), 2006. *Peace through People: 50 years of Global Citizenship*, Published by Butler Books, P.O. Box 7311, Louisville, KY 40207, 2006. (Çevrimiçi, <https://cld.bz/bookdata/xYV8P0r/basic-html/index.html#1>, Erişim Tarihi: 28.11.2018)
- TBB, 2012. *Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü*. Aralık. Sayı: 776, Ankara, 2012.
- Zelinsky, W. 1991. "The Twinning of the World: Sister Cities in Geographic and Historical Perspective," *Annals of the Association of American Geographers*, 81(1), 1991, pp. 1-31.